

ACTA HISTRIAE, 8, 2000, 1 (IX), Prispjevki z mednarodne konference Čast: Identiteta in dvoumnost neformalnega kodeksa (Sredozemlje, 12. – 20. stol.), Koper, 11. – 13. november 1999., Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije Koper, Koper 2000., str. 314

U studenome 1999. godine održan je u Kopru u Republici Sloveniji Međunarodni znanstveni skup na temu *Čast: Identitet i dvosmislenost neformalnog kodeksa (Sredozemlje, XII. – XX. stoljeća)*. Tijekom trodnevnog skupa brojni znanstvenici iz Slovenije, Hrvatske, Italije, Izraela, SAD-a, Švicarske i Crne Gore razmotrili su povijesne, antropološke, moralne, etičke, socijalne i druge aspekte pojma časti u mediteranskim društvima u navedenom razdoblju. Kao rezultat ovog znanstvenog skupa Znanstveno raziskovalno središče Republike Slovenije u Kopru objelodanilo je u ovom broju *Acta Histriae* jedan dio radova izloženih na spomenutom skupu.

Valja na početku napomenuti da je većina članaka tiskana na nekom od svjetskih jezika te time postaje pristupačna širem krugu čitatelja zainteresiranih za problematiku časti. Oni pak članci koji su pisani na slovenskom ili hrvatskom jeziku popraćeni su opsežnim sažecima na jednom od svjetskih jezika.

U uvodnom izlaganju, tiskanom na slovenskom, talijanskom i engleskom jeziku (I–LIV) Claudio Povolo izložio je najvažnije postavke dosadašnjih istraživanja o časti kao individualnoj i društvenoj kategoriji uvjetovanoj kulturnim i tradicijskim normama i načelima. U radu se osobito osvrnuo na radove Franka Stewarta i Julian Pitt-Rivers. Pored toga, sintetskim pristupom predstavio je radove svih sudionika ovoga skupa, te istaknuo najvažnije rezultate njihovih radova.

Jedan od najboljih poznavatelja problematike časti Frank H. STEWART napisao je članak naslovljen *What is honor* (13–28). U prvom dijelu autor definira pojam časti kao temeljno pravo pojedinca. Razmatra na koji se način može dogoditi gubitak časti pojedinca, te pokazuje da je čast kategorija uvjetovana određenim društvenim pravilima. U drugom dijelu uspoređuje tradicionalni kodeks časti u zapadnoj Europi sa onim u Beduina na Sinaju te utvrđuje razlike među njima. Zaključuje da ne postoji jedinstveni kodeks časti na cijelom mediteranskom prostoru. U zaključku predlaže neke metodološke postupke u daljnjem istraživanju ove problematike.

Darja MIHELIC autorica je članka naslovljenog *Ženska čast u istarskim mjestima (Trst, Koper, Izola, Piran, 14. – 15. stoljeća)* (29–40). Autorica analizira položaj žene u istarskim gradovima i objašnjava specifičnost pojma časti koji se vezuje uz ženski dio stanovništva na temelju analize srednjovjekovnih statuta istarskih gradova. Zaključuje da je gradsko društvo toga vremena bilo izrazito patrijarhalno i da su žene podlijegale strožim principima časti nego njihovi muški suvremenici.

Članak pod naslovom *Honor and the marriage wars of the late Renaissance Venice* (41–48) napisala je Joanne M. FERRARO. Autorica je istražila načine kojima su pribjegavale udate žene XVI. i XVII. stoljeća u Veneciji u zaštiti svoje časti. U tu svrhu razmotrila je spise crkvenih procesa iz Patrijarhalnog arhiva u Veneciji i Kriminalnog tribunala Venecijanskog državnog odvjetništva. Autorica nastoji pokazati na koji su način žene u obrani vlastite časti pribjegavale preispitivanju časti njihovih muževa. Zaključuje da je pojam časti relativna kategorija i ovisi o spolu i socijalnom statusu pojedinca.

Daniela HACKE autorica je članka naslovljenog *Gendering men in Early Modern Venice* (49–68). Na temelju arhivskog materijala iz Patrijarhalnog arhiva u Veneciji iz kraja XVI. i XVII. stoljeća autorica razmatra na koji je način muška čast bila uvjetovana njegovom spolnom moći odnosno nemoći. Proučavajući slučajeve impotencije autorica ukazuje na strahove s kojima su se suočavali muškarci bojeći se gubitka muškosti, te posljedično i časti.

Ivan PEDERIN u uvodnom dijelu članka *Woman's honour in the tragedies of Wieland and Schiller and the sexual Manners in XIXth Century* (69–76) razmatra običaje i norme u spolnom i bračnom životu tradicionalnih društava kada su bogatiji pojedinci uz ženu imali i priležnicu. Potom analizira stavove G. E. Lessinga i F. Schillera koji su kritizirali feudalne brakove s priležnicama i predlagali monogamne brakove kako su oni definirani u Napoleonovom i Austrijskom civilnom zakoniku. Autor napominje da defloraciju u XIX. stoljeću nije bilo moguće isplatiti novčanom odštetom kao u tradicionalnim društvima nego samo putem zakona ili krvlju. Obeščašćene djevojke, a osobito one s djecom, bile su diskvalificirane za cijeli život.

U članku naslovljenom *The notion of honor in the relationship between the authorities and the subjects on the example of Zadar in the first half of the fourteenth century* (77–86) Zoran LADIĆ analizira pojavu i značenje

pojma časti u srednjovjekovnim zadarskim izvorima. Na temelju isprava i Statuta grada Zadra autor razmatra pojam časti kao pravo i privilegiju, političko značenje pojma časti, te kategoriju časti kao moralnu kvalitetu i ljudsku vrlinu u odnosima između Mletačke Republike, Zadra i kralja Ludovika I. Anžuvinca.

Lovorka ČORALIĆ autorica je članka naslovljenog "*U slavu prejasne Republike*": *Peraški ratnici – čuvari duždevog stijega* (87–98). Kao središnju temu ovog rada autorica analizira zastavničku službu tj. obvezu čuvanja duždevog ratnog stijega na admiralskom brodu koju su obnašali pripadnici 12 peraških bratstava od 1571. do 1797. godine, a što je smatrano osobitom čašću i priznanjem za Perašku komunu. U članku se razmatra struktura i glavne osobine zastavničke službe i njenih nositelja. Autorica zaključuje da je zastavnička služba bila priznanje i čast za Perast i njegovo stanovništvo, ali je ovom kraju donosila i određenu ekonomsku i gospodarsku dobrobit.

Le sens de l'honneur chez quelques hommes d'affaires a Zadar au XIVe au XVe siecle (99–110) naslov je članka autorice Sabine Florence FABIJANEC. U radu autorica razmatra zakonodavni sustav u Zadru u kasnom srednjem vijeku i na početku novoga vijeka na temelju analize gradskog statuta i reformacija. Potom slijedi analiza izvornog materijala koji kaže o četiri slučaja nečasnih postupaka trgovaca u Zadru. Konačno, govori o kaznama koje je zadarska komuna određivala za takve postupke.

Daniela LOMBARDI autorica je članka naslovljenog *Scelta individuale e onore familiare: conflitti matrimoniali nella diocesi Fiorentina tra '500 e '700* (111–128). Razmatrajući odnose unutar obitelji u firentinskoj dijecezi od XVI. do XVIII. stoljeća, autorica se osobito osvrnula na odnose između oca i kćeri u slučaju izbora budućeg muža. U okviru toga razmatra i utjecaj koncilskih odluka posttridentinske Crkve na obiteljske odnose u navedenom području.

Honor, law and sovereignty: the meaning of the amende honorable early modern France (129–138) članak je autora James R. FARRA. Smještivši analizu u vrijeme XVI. i XVII. stoljeća u Francuskoj, autor razmatra pojam *amende honorable*. Ovaj pojam autor ilustrira slučajem iz XVII. stoljeća kada je Philipp Giroux, građanin Dijona, zbog ubojstva svoga rođaka bio smaknut odsijecanjem glave. Pojam *amende honorable* definira kao molitvu za oprost od Boga, kralja, pravde i zemaljskih neprijatelja. Također se osvrnuo na odnos između kategorije časti i zakona.

Luciana BORSETTO autorica je članka naslovljenog *L'ufficio di scrivere "in soggetto di honore". Girolamo Muzio "duellante" "duellista"* (139–158). U radu analizira djelo *Dvoboj* autora Girolama Muzija napisanog 1550. godine, a koje je bilo vrlo popularno i čitano kako u Italiji tako i diljem Europe. Pored toga, autorica nas upoznaje s određenim trenucima iz Muzijeva životopisa osobito se osvrćući na njegovu sklonost dvobojima, u kojima je i sam povremeno sudjelovao. Konačno, razmatra i Muzijevo poimanje kodeksa viteških dvoboja.

Inge BOTTERI autorica je članka naslovljenog *Dell'amore dell'onore, dell'onore dell'amore: L'innamorato di Brunoro Zampeschi (1565.)* (159–180). Autorica u članku razmatra slučaj kapetana i pisca Bruna Zampeschija koji je 1565. objavio djelo *L'innamorato* u kojem je predložio svoje viđenje savršeno zaljubljenog muškarca. Osobiti naglasak u ovom djelu postavljen je na razmatranje odnosa između ljubavi i časti.

Honor among the philosophes: the Hume-Rousseau affair revisited (181–194) članak je autora Johna MARTINA. U radu se razmatra doživljaj kategorije časti u XVIII.-stoljetnoj Europi na temelju pismenog "dvoboja" – polemike između francuskog filozofa Rousseaua i engleskog filozofa Humea 1766. godine. U radu se autor osobito usredotočio na analizu odnosa između kategorija iskrenosti i časti kao modela ponašanja, te je pokušao ukazati na utjecaj XVIII. stoljeća na moderno kreiranje pojma časti.

Michelangelo MARCARELLI napisao je članak pod naslovom *Onore delle comunità, chiese e parroco. Un caso nella pianura friulana in età moderna* (195–206). Na temelju arhivskog gradiva sačuvanog u Archivio di Stato u Veneciji autor analizira jedan primjer poimanja časti unutar jedne malene društvene zajednice – župe. Naime, sredinom 30-ih godina XVIII. stoljeća u Furlanskoj dolini došlo je do sukoba između župljana dvaju sela zbog navodnog favoriziranja žitelja jednog sela od strane lokalnog župnika. Razmatra se stvarna uloga župnika u ovim nesuglasicama kao i izvještaji koje su župljani slali drugim crkvenim autoritetima.

Uradniška čast v 18. stoletju. Razmere v avstrijski Istri v času vlade Marije Terezije (207–224) članak je autorice Eve HOLZ. U radu se razmatra čast kao obveza i propisana norma ponašanja državnih službenika u Istri u vrijeme vladavine Marije Terezije. Tako je npr. bilo zabranjeno primanje mita, pretjerano zaduživanje, aktivnosti u nekim gospodarskim djelatnostima, članstvo u tajnim društvima i sl. Također, ponašanje državnih službenika u javnosti moralo je biti uzorno.

Mladen VUKČEVIĆ autor je članka naslovljenog *Poimanje časti u Crnoj Gori i Boki Kotorskoj u 19. vijeku* (225–242). Kao najvažniji čimbenik koji je utjecao na kreiranje kategorije časti u crnogorskom društvu autor ističe patrijarhalnost. Pojam časti razmatra sa sociološkog, etičkog i filozofskog aspekta. Zaključuje da su čast i ponos bile kategorije za koje se živjelo i umiralo, a izvorište ovakovu poimanju časti nalazi u srednjovjekovnom viteštvu.

Daniela FOZZI i Mario DA PASSANO autori su članka naslovljenog *Uno "scabroso argomento": il duello nella codificazione penale italiana (1786 – 1889)* (243–304). Autori analiziraju pravnu regulaciju i kodifikaciju dvoboja u različitim talijanskim regijama tijekom XVII., a osobito u XVIII. stoljeću. Na postupno uvođenje zabrane dvoboja u Italiji osobito su utjecali onovremeni austrijski i francuski zakonodavno-pravni modeli, te pravni sustav iz doba Napoleona.

Kodeks časti na Slovenskem pred Prvo svetovno vojno (305–314) članak je autora Andreja STUDENA. Autor u radu napominje da je jedan od najsnažnijih izraza zaštite časti u Sloveniji bio dvoboj kojim su se pripadnici viših staleža, jer im je bio dozvoljen, razlikovali od nižih. Dvoboj je bio i čimbenik zbližavanja pripadnika viših staleža. Što se tiče Slovenaca u XIX. i XX. stoljeću, znatno veći broj bio je protiv dvoboja kao načina zaštite časti. U Sloveniji je, kao i u cijeloj Austriji, dvoboj konačno bio zabranjen 1917. godine.

Treba naglasiti da članci u zborniku čine jedinstvenu znanstvenu cjelinu čija je temeljna poveznica višeslojno i interdisciplinarno razmatranje pojma časti. Tako su analizirani povijesni, sociološki, filozofski, etički, moralni, pravni i drugi aspekti kategorije časti. Znanstveni skup i zbornik radova o kategoriji časti potpuno se uklapaju u suvremene povjesničarske trendove kada povjesničari otkrivaju nova područja istraživanja iz svakodnevlja prošlih vremena, a koja su od strane ranije historiografije bila zanemarivana. Stoga i ovaj broj *Acta Histriae* postaje doista nezaobilazno štivo za sve one koji se bave ili zanimaju za ovu problematiku. Što se, pak, hrvatske historiografije tiče, ona je u ovom broju časopisa vrlo dobro zastupljena što pokazuje da mlađe generacije hrvatskih povjesničara prate suvremena historiografska kretanja, te znanstveno i metodološki ravnopravno sudjeluju u svjetskoj historiografiji.

Valja, na koncu, napomenuti da u ovom broju časopisa *Acta Histriae* nisu objelodanjeni svi radovi sudionika na ovom znanstvenom skupu. Nji-

hovo objavljivanje očekuje se, kako je napomenulo uredništvo časopisa, u sljedećem broju. Unatoč tomu, ovaj zbornik predstavlja značajan doprinos definiranju kategorije časti u mediteranskim društvima u dugom vremenskom rasponu od srednjeg vijeka do ne tako davne prošlosti.

Mr. Zoran Ladić

STATUTA COMMUNIS POLAE – STATUT OPĆINE PULSKE, Pula 2000.

Izdanje pulskog statuta što ga je kao prijepis i kao prijevod priredio prof. dr. Mate Križman, profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (rođen u Šivatima, Žminj), zaslužuje našu punu pozornost i divljenje. Plod je to dugotrajnog i minucioznog rada iznimnog i provjerenog znanstvenika.

Svakako dužna zahvalnost i pažnja ide i Gradu Puli koji je osigurao financijska sredstva i Povijesnom muzeju Istre, posebno njegovu agilnom ravnatelju, dr. Davoru Mandiću, koji je uredio ovo divot-izdanje.

Statut je opremljen u dvije verzije: "obično" izdanje sadrži u jednom svesku preslik čistopisa te transkribirani tekst s prijevodom i svim pripadnim znanstvenim aparatom. Prvi dio sadrži 128 listova odnosno 256 stranica (kazalo Statuta plus izvorni tekst), a drugi dio 302 stranice. Uvez tvrdi sa zlatotiskom, format 335 x 240 mm, naklada 700 komada. Bibliofilsko izdanje, označeno brojevima od 1 do 333, opremljeno je u dvije knjige: prva knjiga je sam preslik čistopisa, a druga knjiga sadrži transkripciju, prijevod na hrvatski jezik i znanstveni aparat. Ono je, kao i "obično" izdanje opremljeno kapitalnom vrpcom i rebrastim hrptom. Uvezano je u kožu i nalazi se u posebnoj kutiji.

Križman je ovim djelom nastavio bogatu tradiciju objavljivanja statuta istarskih i drugih gradova koji su imali svoje statute.

Statute su imali sljedeći gradovi i općine s područja današnje Istarske županije: Bale, Boljun, Buje, Buzet, Dvigrad, Grožnjan, Labin, Motovun, Novigrad, Oprtalj, Plomin, Poreč, Pula, Rovinj, Sveti Lovreč Pazenatički, Vodnjan i Vrsar.

Većina statuta sačuvana je, bilo u izvorniku, bilo u starijem prijepisu. Neki su sačuvani samo djelomično (statuti Buja i Plomina). Većina je ob-